

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति
तेमाल गाउँपालिका, काभ्रे

२०७९

पेश गर्ने निकाय

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय

प्रदेश सुशासन केन्द्र, वागमती प्रदेश

जवालाखेल ललितपुर

तयार गर्ने

सञ्जु के.सी.

जानकी कुँवर(राठी)

स्वतन्त्र विज्ञ

विषय सुची

१.पृष्ठभूमि	१
२.अवस्था विश्लेषण.....	६
२.१. SWOT विश्लेषण.....	३
२.२. सरोकारवाला पहिचान.....	९
२.३. लक्षितवर्ग पहिचान	११
३. दीर्घकालिन सोच (Vision)	११
४. ध्येय (Mission).....	११
५. लक्ष (Goal).....	११
६. उद्देश्य (Objectives)	११
७.लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GESI Policy)	१२
८. लैससास रणनीति (GESI Strategy)	१३
८.१ मूल प्रवाहिकरण.....	१४
८.२ समावेशीकरण.....	१४
८.३ स्थानीयकरण.....	१४
८.४ सशक्तिकरण.....	१४
८.५ सचेतीकरण.....	१४
८.६ संस्थागत संरचना.....	१४
८.७ समन्वय	१४
८.८ सहकार्य.....	१५
८.९ सहजीकरण.....	१५
८.१० सामाजिक सुरक्षा.....	१६
८.११ अनुगमन मूल्याङ्कन.....	१६

९. रणनीतिक कृत्याकलापहरु.....	१७
१०. वित्त व्यवस्थापन	२५
११. कानूनी व्यवस्था.....	२५
१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व.....	२५
१२. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था.....	२५
१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु.....	२६
१५. निश्कर्ष.....	२७

१. पृष्ठभूमि :

नेपालको संविधानले दिशा निर्देश गरेबमोजिम समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्न राज्यका सबै अंग, तह र क्षेत्रगत विषयहरूमा लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) को विषयलाई आन्तरिकीकरण, मूलप्रवाहीकरण र संस्थागत गर्न आवश्यक भएको छ।

नेपालको संविधानको धारा १८ मा उल्लिखित समानताको हकमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुने तथा कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बञ्चित नगरिने व्यवस्था छ। साथै सामान्य कानूनको प्रयोगमा उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, शारीरिक अवस्था, अपाङ्गता, स्वास्थ्य स्थिति, बैवाहिक स्थिति, गर्भाभवस्था, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव नगर्ने व्यवस्था उल्लेख छ। नेपालको संविधानको धारा ३८ ले महिलालाई समान वंशीय अधिकार, सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकार, राज्यका सबै तहमा सहभागी हुने अधिकार, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिला सम्बन्धी अधिकार, शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगार र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदको व्यवस्था गरेको छ। संविधानले महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ।

साथै संविधानमा राज्यले सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछ्छडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारू, मुस्लिम समुदाय, पिछ्छडावर्ग, सीमान्तकृत, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्य

क्ति, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, किसान, श्रमिक, उत्पीडित वा पिछडिएको क्षेत्रका नागरिक तथा आर्थिकरूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न सकिने विषय उल्लेख गरी समावेशी अवधारणालाई आत्मसात् गरिएको छ। सामाजिक न्यायको हकले राज्यका हरेक तहमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिताको अधिकार स्थापना गरेको छ।

लैङ्गिक समतामूलक राष्ट्र निर्माणको सोच र लैङ्गिक उत्तरदायी शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्ने लगायतका उद्देश्यसहित पन्ध्रौं आवधिक योजना कार्यान्वयनमा रहेको छ। लैङ्गिक समानताका लागि विगतका प्रयासहरूले महिलाको शिक्षा, स्वास्थ्य, सम्पत्ति माथिको स्वामित्व तथा श्रम सहभागितामा राज्यका निकायमा सहभागिता आदिमा सकारात्मक परिवर्तन हुनुका साथै महिलाको राजनीतिक तथा आर्थिक भूमिका प्रभावकारी हुँदै गएको छ। यद्यपि महिला, बालबालिका, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक माथि हिंसा, विभेद, असमानता एवम् सामाजिक हानिकारक अभ्यासहरू कायम नै रहेका छन्। मुलुकले अङ्गीकार गरेको सङ्घीय ढाँचा र नयाँ शासकीय स्वरूप अनुरूप विगतमा नेपाल सरकारबाट महिला सशक्तीकरण तथा हिंसा, विभेद र असमानताका लागि भए गरेका कार्य प्रदेश तथा स्थानीय तह समेतमा हस्तान्तरण भैसकेका छन्। दिगो विकासको लक्ष्य नं. ५ मा उल्लिखित लैङ्गिक समानता र सशक्तीकरणको लक्ष्य प्राप्तिका लागि सूचकहरू निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेको अवस्था छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) सम्बन्धमा स्थानीय तहको काम, कर्तव्य र अधिकारमा लैससास सम्बन्धी व्यवस्था उल्लेख गरेको, वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत वडामा आर्थिक तथा सामाजिकरूपमा पछाडि परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने व्यवस्था गरेको; विभिन्न समुदायबीच सामाजिक सद्भाव र सौहार्दता कायम गर्ने, बालविवाह, बहुविवाह, लैङ्गिक हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाइजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने, गराउने व्यवस्था गरेकोसु स्थानीय तहको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा महिला तथा पिछडिएको एवं लक्षित वर्गको सहभागिताको व्यवस्था योजना छनौटमा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई

प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने कार्यक्रममा जोड दिदै लैससास प्रवर्धन गर्ने लगायतको व्यवस्था उल्लेख गरेको छ। यसका साथै लैससासका सवालहरूलाई सम्बोधन गर्न राज्यले विगत लामो समय देखि नै प्राथमिकताका साथ आवधिक योजना, वार्षिक योजना, नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा परिमार्जन र कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्दै आइरहेको छ।

रणनीतिका प्रमुख उपयोगकर्ताहरू:

गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय

वडा कार्यालयहरू

विकास साझेदारहरू

स्थानीय गैह्रसरकारी संघ संस्थाहरू

लैससासका क्षेत्रमा प्राप्त उपलब्धिलाई संस्थागत गर्दै दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्ति र सारभूत लैङ्गिक समानताको स्थापनाका लागि सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको समन्वय र सहकार्यलाई सुदृढ बनाउँदै राज्यका तीनवटै तहमा लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धतिलाई संस्थागत गर्न योजना, नीति तथा कार्यक्रम, वार्षिक बजेट तथा सेवा प्रवाहलाई लैङ्गिकमैत्री बनाई समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको स्थापना गर्न, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका प्रतिबद्धता अनुरूप कार्य गर्न, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई संस्थागत गर्दै समावेशी विकासलाई प्रवर्द्धन गर्ने कार्यलाई थप मार्ग दर्शन गर्नका लागि **तेमालगाउँपालिकाको “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति”** तयार गरिएकोछ ।

१.१ तेमाल गाउँपालिकाको संक्षिप्त परिचय : तेमाल गाउँपालिकाको पूर्वमा चौरीदेउरालि गाउँपालिका, रामेछाप, पश्चिममा रोशी गाउँपालिका, नमोबुद्ध नगरपालिका उत्तरमा चौरीदेउरालि गाउँपालिका, भुम्लु गाउँपालिका, दक्षिमा रोशी गाउँपालिका, सिन्धुली जिल्ला रहेका छन् । यो

गाउँपालिका समुन्द्र सतहबाट १८९० मिटरको उचाईमा छ भने कूल क्षेत्रफल ८८.८२ कि.मि रहेको छ । यस गाउँपालिकामा विभिन्न गाविसलाई समेटेर ९वडा रहेका छन् ।

गाउँपालिका क्षेत्रमा कृषि पेशा अगाल्नेको संख्या न्यून रहेको छ । बोधीचित्तको उत्पादनबाट राम्रै आमदानी हुने गरेको र साथै पशुपालनको सम्भावना पनि रहेको छ । यो क्षेत्र बौद्ध धर्मावलम्बीको विशेष आस्थाको रूपमा हेरिने बोधीचित्तको मालाको उब्जाउ भूमि को रूपमा चिनिन्छ ।

वडा अनुसारको जनसङ्ख्यिक विवरण: २०७४को सर्भेक्षणले यस क्षेत्रमा तामाङ जातीको ७४.४४ प्रतिशत बसोबास रहेको छ । माझी र पहरी जातीहरु विशेष गरी सिमान्तकृत वर्गमा पर्दछन ।

वडा नं	जम्मा क्षेत्रफल	औषतपरिवार	जम्माघरधुरी	जम्माजनसंख्या	पुरुष	महिला	जनघनत्व
१	९.१५	६.१०	५५३	३३७३	१७४६	१६२७	३६९
२	६.६९	६.६४	५५६	३६९२	१८७४	१८१८	५५२
३	४.५१	६.२६	२८६	१७८९	९३०	८५९	३९७
४	४.७८	७.०६	४९७	३५०९	१७६७	१७४२	७३४
५	१६.६४	६.२८	७३१	४५९४	१६४७	१५०२	१८९
६	१०.३३	६.२८	७३१	४५९४	२३२२	२२७२	४४५

७	९.९४	६.७४	६४५	४३५०	२२७७	२०७३	४३८
८	१४.३७	६.४२	७४३	४७६९	२४७८	२२९१	३३२
९	१२.४१	५.७३	४९७	२८४९	१४८१	१३६८	२३०
जम्मा	८८.८२	६.३८	५०२९	३२०७४	१६५२२	१५५५२	३६१

साक्षरता :कूल जनसंख्या ४२०११मध्ये जम्मा ९३.९% साक्षर रहेका छन् । तेमाल गाउँपालिका शहरिकरण तर्फ उन्मुख भईरहेका कारण अवसर, सम्भावना र चुनौती पनि अधिक नै छन्। आगामी नीति कार्यक्रममा लैङ्गिक समानता तथा समावेशी कार्यक्रमका लागी वार्षिक बजेट विनियोजन भएको छ । तथापी कार्यान्वयनमा समन्वय र सहकार्य सहजता भएमा यो रणनितिको औचित्यता रहने छ। वार्षिक कार्यक्रम र LISA को नतिजालाई मध्यनजर गर्दा नगरपालिकाका धेरै कार्यक्रम समावेशी तर्फ उन्मुख रहेका छन् ।

रणनीतिक योजनाको आवश्यकता:

विकासका प्रतिफलहरू जनता समक्ष पुर्याउन एवम सबै वर्गले उपयोग गर्न सक्ने वातावरणको सिर्जना गर्नका लागी त्यस क्षेत्रको वास्तविक बस्तुस्थितिको सन्दर्भमा प्रमुख आवश्यकता भएको छ। आज विश्वव्यापीकरणको युगमा समय सापेक्ष ढंगले समानुपातिक विकासका प्रकृयाहरू अगाडी बढाउन सम्बन्धित क्षेत्रको वस्तुगत र विश्लेषणात्मक अध्ययन हुन जरुरी हुन्छ। लैससासको नीति तथा कार्यविधि बनाएर योजना कार्यक्रम तथा बजेटको तर्जुमा गरि नसकेको विद्यमान अवस्थामा सो सम्बन्धि नीति, योजना, कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक सम्बेदनशिलताको अभाव खड्किएको छ फलस्वरुप लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीका आधारभूत पक्षहरू समेत ओझेलमा परेका छन् । जस्ले गर्दा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणका प्रयासहरूमा महिला ,दलित ,पिछडिएका समूहको सारभूत सहभागिता भन्दा औपचारिक प्रतिनिधित्वमा सिमित हुन पुगेको छ ।

विकास प्रकृत्यामा मुख्यतया ३ वटा प्रश्नहरूको जवाफ खोज्ने गरिन्छ । पहिलो प्रश्न ऐले म कहाँ छु ? दोश्रो अव म कहाँ र किन जाने ? र तेश्रो त्यो कसरी संभव छ ? तेमाल गाउँपालिका क्षेत्रमा रहेका अन्य विकास साझेदारहरू वाट हुने कार्यक्रमहरूले आ आफ्नो ढंग वाट लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको नीति तथा रणनीति बनाई कार्यक्रम संचालन तथा कार्यान्वयन गर्दा कार्यक्रममा दोहोरोपना नआउनका लागि , कार्यान्वयन गर्न अप्ठेरो नहुन र कार्यक्रमको प्रभावकारिता समेत हुने भएकोले यी निकायहरूवाट संचालन हुने कार्यक्रम र आयोजनाका लागि यो रणनीति मार्गदर्शन हुने छ ।

लैङ्गिक उत्तरदायी शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै लैससास क्षेत्रमा नीतिगत तथा ब्यवहारिक तवरबाट सुधारयोग्य पहलहरू भएका छन् । दलित , महिला, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक तथा आदिवासि, जनजाति, विपन्न वर्ग र जोखिममा परेका व्यक्तिहरू लगायत आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि रहेका नागरिकहरूको सामाजिक तथा आर्थिक जीवनमा उल्लेख्य रूपमा सुधार हुन सकिरहेको तथा सबै लक्षित वर्ग/समुदायहरूलाई संगठित गरी उनिहरूको आवाज र आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न सकिरहेको अवस्था छैन । समाजमा विभिन्न गलत चलन र अभ्यास विद्यमान भएका कारण प्राथमिकतामा रहेका लक्षित वर्गका कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा संचालन हुन सकिरहेका छैनन् । राज्यको स्रोत, साधन, अवसर र लाभको वितरण प्रकृत्यालाई पारदर्शी र जवाफदेहि बनाउन जरूरी रहेको छ । लैससास क्षेत्रमा हाल भई रहेका अभ्यासहरूलाई संस्थागत गर्दै तेमाल गाउँ पालिका लैससास मैत्री बनाउन यो रणनीतिको आवश्यकता रहेको छ ।

१. स्थानीय सरकारबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधामा लक्षित वर्गको पहुँच बृद्धि गर्न ।
२. स्थानीय सरकारको नीति निर्माण तथा निर्णय प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि गर्न ।
३. स्थानीय सरकारको अनुगमन तथा मूल्यांकनमा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता बृद्धि गर्न ।
- ४ स्थानीय सरकारका विद्यमान नीति , ऐन, कानूनलाई लैससासमैत्री बनाउनुका साथै सामाजिक समावेशीकरणका अभ्यासहरूलाई संस्थागत गर्न ।
- ५ स्थानीय तहको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउन ।
- ६ बञ्चितमा परेका वर्ग र समुदायको आर्थिक तथा सामाजिक सशक्तीकरण गर्न ।
- ७ दीर्घकालिन राष्ट्रीय लक्ष्य प्राप्तीका लागि तहगत सरकारहरूवाट सम्पादन हुने विकास कार्यक्रम विच परिपुरक सम्बन्ध कायम गर्न ।

१.२ लैससास रणनीतिको आधारहरु :

प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न सहयोगी निकायहरु, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति, स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरु बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने । कुनै पनि रणनीतिक योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित उपलब्धी सुनिश्चित गर्न स्थानीय सरकारका साथै अन्य सरोकारवाला, सामाजिक संघ संस्था र निजी क्षेत्रको यथोचित अग्रसरता र अर्थपूर्ण सहकार्य अपेक्षित हुन्छ । गाउँपालिकाका विभिन्न ऐनकानून, कार्यविधि वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन प्रकृतिको परिवेशको अध्ययन पश्चात यस गाउँपालिकाको पाँचवर्षे रणनीति तर्जुमाका लागी वडाध्यक्ष, कार्यपालिका सदस्य तथा कर्मचारीको सहभागितामा एक दिवशीय कार्यशालाको आयोजना गरीएको थियो । रणनीतिक योजनाको सफल कार्यान्वयन र समावेशी आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र सांस्कृतिक विकासको लक्ष्य हाँसिल गर्न यस गाउँपालिकाले आफ्नो पाँच वर्षे रणनीति तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । रणनीति तर्जुमाका निम्न आधार रहेका छन्:

१. गाउँपालिकास्तरिय कार्यशाला संचालन ।

२. जनप्रतिनिधि तथा शाखाका कर्मचारी संग अन्तरवार्ता र वस्तुस्थिति विश्लेषण ।

३. दस्तावेज अध्ययन (गाउँपालिकाको पार्श्वचित्र २०७६, वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट २०७८/७९, ऐन, कानून, पालिकाका महत्वपूर्ण निर्णयहरु)

४. नेपालको संविधान २०७२, दीगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं योजनाको समावेशी नीति तथा रणनीति, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको राष्ट्रिय सामाजिक समावेशी नीति २०७७, महिला बालबालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक मन्त्रालयको राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति २०७७, गाउँपालिकाको वार्षिक योजना तथा प्रगति प्रतिवेदन ।

यो गाउँपालिकाको

१. अवस्था विश्लेषण

लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरण रणनीतिका लागि पहिलो चरण भनेको नै वर्तमान अवस्था विश्लेषण हो । हालको अवस्था विश्लेषणका लागि मुख्य रूपमा तीन वटा तपशिलका क्षेत्र निर्धारण गरिएकोछ :

२.१ अवस्था विश्लेषण (SWOT)

यसरी विश्लेषण गर्दा नीति, कानूनमा समावेशीता, संस्थागत व्यवस्थामा समावेशीता, मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा समावेशीता, सेवा प्रवाहमा समावेशीता र सुसासन तथा उत्तरदायीत्वमा समावेशीतामा आधारित रहेर विश्लेषण गरिएको छ । तेमाल गाउँपालिकाको लैससासको दृष्टिकोषबाट बलियो पक्ष कमजोर पक्ष अवसर तथा चुनौती (SWOT)हरुलाई यस प्रकार रहेका छन :

क. बलियो पक्ष (Strength)

१. महिला तथा लक्षित वर्गका लागि जिविकोपार्जन सशक्तिकरण, आवाज सशक्तिकरण तथा विभेदजन्य नीति नियम परिवर्तनका लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने गरेको ।
२. वार्षिक नीति तथा योजनामा लैससास सम्बन्धि विषयहरु समावेश भएको ।
३. दीगो विकास लक्ष्यलाई समेट्ने खालको बजेट विनियोजन भएको ।
४. नीति कानून कार्यविधि निर्माण गर्न सक्षम जनशक्तिको उपलब्धता भएको ।
५. न्यायिक समितिमा महिला तथा बच्चितीमा परेका समुदाय माथि हुने हिंसा र विभेद उपर सुनुवाई हुने प्रवन्ध मिलाईएको ।
६. बालमैत्री नगरपालिका घोषणाका लागि सूचकहरु तयार भई विभिन्न साझेदार संस्थासंग सहकार्य थालनि भएको ।
७. महिला बालबालिका जेष्ठ नागरिक शाखा स्थापना र संचालनमा रहेको ।
८. स्तनपान कक्षको व्यवस्था भएको ।
९. सामाजिक सुरक्षाका सुविधा पाउने लाभग्राहीहरुको अभिलेख व्यवस्थापन तथा तथ्याङ्क अद्यावधिक गरेको ।
१०. लक्षित वर्गको क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन भएको ।
११. विपद व्यवस्थापन कोष परिचालन नीति तथा कार्यविधि निर्माण भएको ।

१२. सबै विद्यालयमा महिला पुरुष शौचालय तथा हात धुने व्यवस्था भएको
१३. सबै विद्यालयमा १२वर्ष भन्दा माथीका किशोरीहरूलाई निशुल्क सेनिटरी प्याड वितरण गर्ने गरेको
- १४.संघीय र प्रदेश सरकारका नीति नियम कार्यक्रमको कार्यान्वयनमा गाउँपालिकाले सहकार्य समन्वय गर्ने गरेको ।
१५. लक्षित तथा विपन्न वर्गको निशुल्क स्वास्थ्य वीमा भएको ।
१६. जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरूको आचारसंहिता निर्माण गरि पालना गर्ने गरिएको ।
- १७ .सिमान्तकृत वर्गलाई नीति तथा कार्यक्रमले सम्बोधन गरेको ।

ख. कमजोर

- १.लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति तयार नभएको ।
- २.महिला,लक्षित समूह तथा बेरोजगार गरिबहरूको छुट्टै खण्डित डाटा राख्ने प्रयास नभएको ।
- ३.स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससासको पक्षबाट हेर्ने नगरेको ।
- ४.लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेसी बजेट निर्माण एवम समावेशी परीक्षणलाई बजेट व्यवस्थान नगरिएको ।
- ५.विभिन्न क्षेत्रगत ऐन,कानूनहरूको निर्माण भएता पनि नीतिगत रूपमा लैससास लाई सम्बोधन गर्न सहयोग नपुगेको ।
- ९.निश्चित प्रतिशत बजेट लक्षित वर्गका लागी विनियोजन नगरिएको ।
१०. मानव संसाधन विकास शाखाको स्थापना नभएको ।
११. महिला हक र अधिकार सम्बन्धी वेइजिड घोषणापत्रले समेटेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी तथा पदाधिकारीलाई अभिमुखीकरण तथा प्रतिवद्धता कार्यान्वयनका लागि बजेट विनियोजन नभएको ।
- १२ भौतिक पूर्वाधारका ड्रइड डिजाइनहरू लैससासमैत्री भएपनि सो अनुसार निर्माण नभएको ।
- १३ योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन मूल्याङ्कन गर्दा लैससासका दृष्टिकोणका आधारमा हुने नगरेको ।
१४. यौनिक तथा लैङ्गिक अल्प संख्यकका लागि बजेट विनियोजन तथा शौचालयहरूको विशेष व्यवस्था नभएको ।

१६.सामाजिक संजालमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सुचना, समाचार तथा सन्देशमुलक विषय वस्तु आदि प्रकाशन नगरीएको ।

१७.लैङ्गिक हिंसा निवारणकोष, श्रोत व्यवस्थापनका लागि कोष स्थापनाको व्यवस्था नरहेको ।

ग. अवसर

१.विभिन्न जाती वर्ग र पिछडिएको क्षेत्रमा नागरिकलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यका निकायमा सहभागिता हुन पाउने हक ।

२.संवैधानिक आयोगहरुको संरचनागत स्थापना हुनु ।

३.स्थानीय तहका विभिन्न पदहरुमा जातीय ,लैङ्गिक तथा युवापुस्ताको प्रतिनिधित्व रहेको ।

४.विभिन्न जातजाती, समुदाय बिच सामाजिक र संस्कृतिक विविधता रहेकोले सामाजिक समावेशीकरण व्यवहारमा लागु गर्ने उपयुक्त सामाजिक वातावरण रहेको ।

५.आवश्यक पर्ने कानून नीति नियम बनाउन सक्ने दक्ष जनशक्ति स्थानीय तहमा उपलब्ध हुनु ।

६.विभिन्न गैहसरकारी संघसंस्थाको कार्यक्षेत्रको रूपमा स्थानीय तहलाई सहयोग हुनु ।

७.महिला तथा लक्षित वर्गका विभिन्न समूहरु क्रियाशिल भई कार्यरत हुनु ।

८.बालमैत्री ,लैङ्गिक मैत्री, अपाङ्ग मैत्री जस्ता विकास मोडलका विषय विज्ञहरु स्थानीय तहमा हुनु ।

९.एक घण्टाको पहुँच भित्र सबै नागरिकका लागि स्वास्थ्य सेवाको पहुँच हुनु । सबै गर्भवती महिलाहरुलाई सुरक्षित रूपमा प्रसूति गराउन सकिने व्यवस्था हुनु ।

१०.नयाँ जनप्रतिनिधिहरु निर्वाचित भएर आउनु ।

११. स्थानीय तहको क्षमता विकास तथा संस्थागत सवलीकरण गर्ने ।

१२.तरकारी उत्पादन,संकलन तथा विक्री केन्द्रको व्यवस्थापन ।

घ. चुनौतीहरु:

- १.लैससासका लागी आवश्यक खण्डिकृत तथ्याडक संकलन र अभिलेखिकरण नहुनु ।
- २.लैङ्गिक विभेद, जस्ता परम्परागत हानिकारक मान्यता विरुद्धका नीति नियम कार्यविधि कार्यान्वयनमा जटीलता रहनु ।
- ३ गाउँपालिकाका समिति तथा संरचनाहरूलाई समावेशी कार्यशैलिलाई लैससास बनाउन नसक्नु
- ४.. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी निर्माण भएका ऐन, नियम ,कानून, कार्यविधिका बारेमा यथेष्ट जानकारी गराउन नसक्नाले कार्यान्वयनमा समस्या ।
- ५.मागमा आधारित अत्याधिक योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न र प्राथमिकिकरण नीति बनाउन कठिन ।
- ६.संघीयता कार्यान्वयनमा स्थानीय तहलाई छुट्टै सरकारको मान्यता पाउन नै कठिन ।
- ७.विशेष गरि महिलाद्वारा सम्पादित घरभित्रको विना पारिश्रमिक को कामको मूल्याङ्कन गर्न ।
- ८.राज्यको स्रोत साधन तथा सेवा सुविधामा बञ्चितमा परेका वर्ग र समुदायको न्यायोचित पहुँच स्थापित गर्नु ।
- ९.संघीयताको अभ्यासको चरण भएका कारण नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न कठिन ।

२.२ सरोकारवाला पहिचान :

सरोकार पहिचान गर्नुको मुख्य तात्पर्य विद्यमान सवाललाई कति नजिक र कार्य साझेदारीका लागी योग्य हुन सक्छ भनि पहिचान गर्न सकिएमा हालको अवस्थाबाट सकारात्मक परिवर्तनका लागी सहयोग पुग्छ ।सिधा सम्पर्कका सरोकारवालाहरूको कार्यक्षमता र प्रतिबद्धताबाट संस्थागत संरचनामा परिवर्तन आउनका लागी मार्ग निर्देशन गर्छ र दोश्रो र तेश्रो सरोकारवालाको सहयोगी भूमिका मार्फत दीर्घकालिन रुपमा समन्वय, सहकार्य र साझेदारीका लागी स्थानीय सरकारको विकास कार्यमा हातेमालो गर्दै अगाडि बढ्न सहयोग पुग्छ । सरोकारवाला पहिचान गर्दा पहिलो सिधा संपर्क हुने ,दोश्रो माध्यमबाट संपर्क हुने र तेश्रो अप्रत्यक्ष रुपमा संपर्क हुने गरी निम्नानुसार ३ भागमा विभाजन गर्न सकिने छ :

सिधा सम्पर्क हुने पहिलो सरोकारवालाहरू	दोश्रो माध्यमबाट संपर्क हुने सरोकारवालाहरू	अप्रत्यक्ष संपर्क हुने हरू सरोकारवालाहरू
---------------------------------------	--	--

सिधा सम्पर्क हुने पहिलो सरोकारवालाहरु	दोश्रो माध्यमवाट सम्पर्क हुने सरोकारवालाहरु	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने हरु सरोकारवालाहरु
महिलाबालबालिका तथा जेष्ठ नगरिक शाखा	विकास साझेदारहरु	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालय बागमती प्रदेश
योजना शाखा	सहकारी संस्थाहरु	प्रदेश मन्त्रालयहरु सवै
शिक्षा शाखा	बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	प्रदेश योजना आयोग
स्वास्थ्य शाखा	उद्योगहरु	प्रदेश सुशासन केन्द्र
सहकारी शाखा	वालक्लवहरु	भूमी व्यवस्था आयोग
खानेपानी तथा सरसफाइ शाखा	आमा समूहहरु	संघीय मन्त्रालयहरु
युवा तथा खेलकुद शाखा	जेष्ठ नगरिक मिलन केन्द्रहरु	महिला आयोग
प्रशासन शाखा	विद्यालयहरु	दलित आयोग
सवै वडा कार्यालयहरु	गैहसरकारी संस्थाहरु	मुस्लीम आयोग
नगर कार्यपालिका	स्वयम सेवक समूहहरु	राष्ट्रिय योजना आयोग
नगर सभा	उद्योग वाणिज्य संघ	मानव अधिकार आयोग
न्यायिक समिति	राजनैतिक दलहरु	अन्तराष्ट्रिय दातृ निकायहरु
विषयगत समितिहरु सवै	संचार माध्यमहरु	राष्ट्रिय स्तरका संचार

सिधा सम्पर्क हुने पहिलो सरोकारवालाहरु	दोश्रो माघमवाट सम्पर्क हुने सरोकारवालाहरु	अप्रत्यक्ष सम्पर्क हुने हरु सरोकारवालाहरु
		माघमहरु

२.३ लक्षित वर्ग पहिचान

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको मुख्य लक्ष्य नै लक्षित वर्गलाई विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउनु हो । विद्यमान अवस्थामा लैससासका समस्या र सवाललाई स्थानीय तहमा सबै लक्षितवर्ग समुदायको खण्डिकृत तथाङ्कलाई व्यवस्थित गर्न सकेमा मात्र उक्त सवाल सम्बोधनका लागी सहि रूपमा नीति कार्यक्रम तय गर्न सकिन्छ । त्यसका लागि निम्नानुसार लक्षित वर्गहरु पहिचान गरिएकोछ :

१. महिला	९. दलित
२. एकल महिला	१०. आदिवासी जनजाती
३. बालबालिका	११. विपन्न वर्ग
४. जेष्ठनगरिक	१२. सुकुम्वासी
५. किसान	१३. पिछडिएको क्षेत्र र समुदाय
६. मजदुर	१४. माझी/पहरी (सिमान्तकृत वर्ग)
७. अपाङ्गता भएका व्यक्ति	१५. लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक
८. द्वन्द्वपिडित	

यस गाउँपालिकाको विद्यमान अवस्थाका बारेमा जानकारी हांसिल गरी अहिलेको अवस्था के छ, कहाँ छु? भन्ने विषयमा विश्लेषण गरिसकेपछि अब कहाँ जाने? र उक्त अस्थामा पुग्नका लागि कसरी सम्भव छ? भनि गाउँपालिकाको कमजोरी पक्षलाई पहिचान गरी सवलपक्ष र अवसरलाई आधार मानि कार्यान्वयन गर्नका लागि नगरपालिकाको पाँच वर्षको रणनीति तर्जुमा गरिएको छ ।

३. दीर्घकालीन सोच (Vision)

“ न्यायपूर्ण, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी विभेदमुक्त तेमाल शहर”

४. ध्येय (Mission) “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी सम्बन्धित विद्यमान सबै खालका असमान ब्यवहार र विभेदको अन्त्य गरी समतामूलक, समृद्ध र समुन्नत गाउँपालिकाको निर्माण गर्ने”।

५. लक्ष्य (Goal): लैससास सम्बन्धी समाजमा विद्यमान मूल्यमान्यता. संस्कार र ब्यवहारमा परिवर्तन ल्याईनुका साथै बन्चितकरणमा परेका वर्ग र समुदायका सवाललाई मूलप्रवाहिकरण गर्दै लैजाने ।

६. उद्देश्य (Objective)

१. यस गाउँपालिकामा विद्यमान विभिन्न भेदभावजन्य प्रचलन, संस्कार र व्यवहारमा (लैङ्गिक, वर्गिय, क्षेत्रगत समुदायगत जातजातिगत) कमी ल्याउने खालका अभियान संचालनमा जोड दिने ।
२. नीति निर्माण तथा निर्णय प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागीता वृद्धि गर्ने ।
३. नेपाल सरकारले गरेको दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्त गर्नुका साथै राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा गरेका हस्ताक्षर, प्रतिबद्धता, सन्धि सम्झौता कार्यान्वयन गरि मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।
४. लैङ्गिक उत्तरदायी शासन पद्धती अबलम्बनका लागी लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण तथा समावेशी बजेट परिक्षण मार्फत स्थानीय सरकारको संस्थागत संरचना र कार्यक्रमहरूमा महिला, सिमान्तकृत समूहको वृद्धि गरी लैङ्गिक अन्तर सम्बन्धीत सवाललाई सम्बोधन गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहिकरण गर्दै लैजाने ।
५. विपदको समयमा हुने विभिन्न किसिमका लैङ्गिक हिंसाबाट महिला तथा बालबालिकाहरूलाई संरक्षण गर्ने ।
६. श्रोतसाधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरि न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्दै लैससासमैत्री बजेट निर्माण गर्ने ।
७. महिला तथा लक्षित वर्गको आवाज सशक्तीकरणका लागी उनिहरूको आवश्यकता र चाहाना प्रति सम्बेदनशिल भई क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
८. संस्थागत व्यवस्था अन्तर्गत कार्यप्रणाली वित्त व्यवस्थापन तथ्याडकमा महिला एवं लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी जाविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर बनाउने ।
९. गाउँपालिकाको सबै कार्यक्रम योजना र आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससास दृष्टिकोणबाट अनुगमन/ मूल्याङ्कन र यसलाई संस्थागत गर्दै लैजाने ।
१०. सरोकारवालाहरू विच बुझाईमा एकरूपता कायम गर्न र लैससास सम्बन्धि कानुन व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा सहयोग पुर्याउने ।

७. लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति (GES I Policy)

सामाजिक समावेशीकरणमा देखिएका चुनौतीहरूको सामना एवं समस्याको समाधान गर्न माथि उल्लेखित उद्देश्यहरू परिपुर्तीको लागि निम्न नीतिहरू अवलम्बन गरिनेछः

१.स्थानीय शासनसंग सम्बन्धित नीति कानून आवधिक योजना विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाको लैससासको दृष्टिकोणबाट तर्जुमा तथा पुनरावलोकन गर्ने ।

२.वार्षिक बजेट निर्माण गर्दा सामाजिक विकास,पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार,गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ति एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सबै क्षेत्रको बजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउने ।

३.लोकतन्त्रका लाभहरूलाई सबै नागरिक विच न्योयोचित वितरण व्यवस्था मार्फत सामाजिक न्याय स्थापना गर्ने ।

४.वार्षिक रूपमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई आगामी वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।

५.गाउँपालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधिहरू महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, दलित,लोपउन्मुख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री बनाउदै लैजाने ।

६.लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिकहरूको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संबोधन गर्नका लागि छुट्टै खण्डिकृत तथ्यांकको व्यवस्थापन गरि संरक्षण गर्दै लैजाने ।

७. बालमैत्री नगरपालिका घोषणाका लागि विभिन्न साझेदार संस्थाहरूको साझेदारी र पहलमा उचित कार्यक्रमहरू संचालन गरिने ।

८.वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक हिंसा निवारण, महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरू संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई बढावा दिने ।

९.मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई पहिलो प्राथमिकतमा राखेर कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।

१०. विभिन्न जातजातीको संस्कृती रितिरिवाज रहनसहनको संरक्षण तथा सम्बर्धन गर्नका लागि पालिकास्तरमा तामाङ संग्राहलय स्थापना गरिने छ ।

८. रणनीतिहरू (Strategies)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मूलप्रवाहिकरण गर्नका लागि विकेन्द्रित शासन प्रणाली , कुशल सेवा प्रवाह गर्नका लागि संस्थागत संयन्त्रको आवश्यक पर्दछ । यस रणनीतिमा स्थानीय तहका कार्यक्रमको समग्र संरचना र कार्यक्रमले सुधार गर्न चाहेको क्षेत्र भित्र पर्ने कार्यप्रणालीलाई अझ बढि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीमैत्री बनाउन सहज हुन्छ ।

८.१ मूलप्रवाहिकरण:

१. गाउँपालिकामा महिला, गरिब र बहिष्करणमा परेका (सिमान्तकृतवर्ग) समुदायले भोगेका समस्या र सवालहरूको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत ब्यवस्थाहरू, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरू, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर , सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन र अनुसन्धान कार्य मार्फत पछाडी परेका वा पारिएका लक्षित वर्ग तथा समूहको सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि गाउँपालिकाको विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने ।

२. लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट मार्फत सबै क्षेत्रमा महिला र सिमान्तकृत समूहको अर्थपूर्ण सहभागिता अभिवृद्धि गरि लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्नुका साथै कानूनी प्रबन्ध, संस्थागत सुधार तथा क्षमता विकासको माध्यमबाट लैङ्गिक उत्तरदायी शासन प्रणालीको विकास गर्ने ।

८.२ समावेशीकरण

विकासका अवसरबाट वञ्चित, श्रोतसाधनमा पहुँच नपुगेका लक्षित वर्ग/ समुदायलाई नगरपालिकाको आर्थिक सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्र संग सम्बन्धीत सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपुर्ण सहभागिता गराई समावेशी शासन प्रणालीको अवलम्बन गरिने छ ।

८.३ स्थानीयकरण

अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता प्रतिबद्धता तथा दीगो विकास लक्ष्यका बारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्नुका साथै प्रभावकारी समन्वय मार्फत गाउँपालिका लगायतका सेवा प्रदायक संस्थाहरूलाई स्थानीयकरण गरी लैससास प्रति उत्तरदायी र जवाफदेहि बनाउँदै लगिनेछ ।

८.४ सशक्तीकरण

१.लैङ्गिकतामा आधारित श्रम विभाजनको परम्परालाई परिवर्तन गरी घरबाहिरका काममा महिलाको सहभागिता अभिवृद्धि गरी अर्थतन्त्रमा महिलाको योगदानको उचित मूल्याङ्कन गर्ने ।

२.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मार्फत बञ्चितिकरणमा परेको समुदायलाई अवसरमा प्राथमिकता संगै क्षमता विकास तथा सीप विकास गरी सामाजिक र आर्थिक क्षेत्रका सबै कृयाकलापहरूमा प्रतिस्पर्धीको रूपमा आउन सक्ने बनाउने ।

३.स्वरोजगार रोजगारी र शीपविकास र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेका वर्गको आर्थिक सशक्तिकरण गर्ने ।

४.कृषि, पशुपालन, सहकारी, घरेलु उद्योग तथा पर्यटन विकासको माध्यमबाट विपन्न तथा बञ्चितिकरणमा परेका समुदायलाई रोजगारी प्रदान गर्ने तथा स्वरोजगार वन्ने अवसर प्रदान गर्ने ।

८.५ सचेतीकरण

१.लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका बारेमा संविधान, ऐन कानून नीति कार्यविधि दिग्दर्शनमा भएका प्रावधान कार्य प्रणाली र समावेशीताका बारेमा सबै सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गरिनेछ ।

२.स्थानीय नागरिक खासगरि पछाडि परेका वा परिष्का लक्षित वर्ग समूहको संस्थागत संरचना मार्फत योजनाबद्ध रूपमा व्यक्तिगत र सामुहिक सचेतिकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गरी गाउँपालिकाको समग्र विकास प्रकृत्यामा निर्णायक सहभागिता सुनिश्चित गरी आर्थिक तथा सामाजिक विकास गरिनेछ ।

८.६ संस्थागत संरचना

१.संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरुमा व्यवस्था भए बमोजिम संस्थागत संरचनाहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनुका साथै गाउँपालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन, कानून, कार्यविधिहरु, संस्थागत संरचनाहरुमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बच्चितीमा परेका वर्ग,समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै लैजाने ।

८.७ समन्वय

१.गाउँपालिकामा कार्यरत सबै सरोकारवाला तथा शाखा बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा ,बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

२.प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न सहयोगीनिकायहरु, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति,स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरु बीच समन्वय गरी लैससास मैत्री नीति निर्माण, योजना तर्जुमा तथा त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनको आधार तयार गर्ने ।

८.८ सहकार्य

१.लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका लागि पालिकाभिन्नका विभिन्न शाखा,प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विभिन्न दातृनिकायहरु, प्रतिष्ठान, आयोग, समिति,स्थानीय तह लगायत अन्य विकास साझेदारहरु संग लैससास मैत्री साझा प्रतिफल हासील गर्न सहकार्य गर्दै लैजाने ।

८.९ सहजीकरण

क. वहिस्करणमा परेका वर्गहरुलाई आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरुमा संलग्न हुन योजना तर्जुमा देखि अनुगमन मूल्याङ्कन सम्म हरेक चरणमा वस्ती तथा समुदाय स्तरमा नै सहजिकरण गर्ने संयन्त्र विकास गरी परिचालन गर्ने ।

ख. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा काम गर्ने सरकारी गैहसरकारी संघ संस्था तथा विभिन्न प्रतिष्ठान आयोग समितिहरुमा समन्वय सहकार्यका लागि संयन्त्र मार्फत नियमित रूपमा सहजिकरण गर्ने ।

८.१० सामाजिक सुरक्षा

१.नागरिक, जो आफैँ आफूलाई संरक्षण गर्न सक्दैन त्यस्ता नागरिकहरूलाई स्थानीय सरकारले संरक्षण गर्नेछ । विशेष गरी बालबालिका, जेष्ठ नागरिक,अपाङ्गता भएका ब्यक्तिहरू तथा एकल महिलाहरू यस अन्तरगत पर्दछन भने ती वर्गको संरक्षण स्वास्थ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जनमा सहयोग गर्दै लैजाने ।

२.सामाजिक सुरक्षा अन्तरगत अल्प संख्यक, सिमान्तकृत, लोपउन्मुख जातजातीहरू, दलित, मुस्लीम लगायत पर्दछन र ती वर्गको सुरक्षा स्वाथ्य शिक्षा तथा जीविकोपार्जन मा सहयोग गर्दै लैजाने ।

८.११ . अनुगमन मूल्याङ्कन

प्रत्येक चरणमा गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैससासको दृष्टिकोण वाट गर्ने पछिल्लो चरणमा गर्ने अनुगमनमा अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।

९.रणनैतिक कृयाकलापहरु:

क्र सं	उदेश्य	नीति	रणनीति	रणनैतिक कृयाकलाप	मापनका सूचकहरु	पुस्त्याईका आधारहरु
१	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गरि महिलासहभागिता मा अभिवृद्धि गर्दै लैङ्गिक समानता तथा लैङ्गिक हिंसा न्यूनीकरण सम्बन्धी कानून निर्माण गर्ने।	वार्षिक बजेट निर्माणका क्रममा सामाजिकविकास ,पुर्वाधार, कृषि वन तथा भूमीसुधार, गरिबी निवारण, स्थानीय विकास तथा शान्ति एवम सुशासन संग सम्बन्धीत सवै क्षेत्रको वजेटलाई लैङ्गिक उत्तरदायी बनाउदै लगिने।	लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट निर्माण गरि सवै क्षेत्रमा महिला सहभागिता अभिवृद्धि का साथै लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण गर्ने।	१.लैससास मैत्री योजना तर्जुमा,प्राथमिकिकरण प्रकृत्यामा लक्षितवर्गको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने। २.सूचक निर्माणका आधारमा.लैङ्गिक उत्तरदायी प्रकृत्या बाट आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने। ३..लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट तर्जुमा तथा मूल्याङ्कन गर्न आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कलाई व्यवस्थित गर्ने प्रणालिको विकास गर्ने। ४.लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयनका लागि सरोकारवाला पक्षलाई क्षमता अभिवृद्धि गर्ने।	१. योजनामा विनियोजन वार्षिक बजेटमा निश्चित प्रतिशत बजेट लैससास मैत्री भएको हुनेछ। २.लैससास मैत्री आवधिक योजना तयार भएको हुनेछ। ३.लैङ्गिक उत्तरदायी योजना तर्जुमा तथा मापन सम्बन्धी सूचकहरु निर्माण भएका हुनेछन। ४.योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा लक्षित वर्गको पूर्ण सहभागिता भएको हुनेछ।	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. आवधिक योजना ३. योजना तर्जुमा प्रकृत्याका बैठक तथा भेलाका उपस्थितिहरु ४.कार्यपालिका तथा सभाका बैठकका निर्णयहरु

२	<p>श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गरी न्यायोचित वितरणलाई संस्थागत गर्ने ।</p>	<p>हरेक वर्ष लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण गरि त्यसले औल्याएका कमी कमजोरीहरूलाई आगामी वर्षको कार्यक्रममा समेटेर श्रोत साधनमा लक्षित वर्गको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै लैजाने ।</p>	<p>विकासका अवसरवाट बञ्चित समुदायलाई आर्थिक ,सामाजिक तथा राजनैतिक क्षेत्रका सबै कृयाकलापहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराईउँदै वार्षिक रूपमा मूल्याडन गर्दै लैजाने ।</p>	<p>५.लक्षित वर्गको खण्डिकृत विवरणलाई अद्यावधिक गर्दै लैजाने । ६.कानून तथा कार्यविधिमा महिला तथा बञ्चितकरणमा परेका समुदायको लागि उल्लेख भएका प्रवधानहरूका वारेमा सरोकारवाला पक्षलाई सुसुचित गर्ने । ७.जीविकोपार्जन संग जोडिएका आर्थिक गतिविधि हरुमा लक्षित वर्गका लागि निर्दिष्ट बजेट विनियोजन गर्ने । ८.दीगो विकास लक्षहरूलाई स्थानीयकरणका लागि कर्मचारी तथा पदाधिकारिहरूको क्षमता विकास गरि परिचालन गर्ने ।</p>	<p>५.लक्षित वर्गको वस्तुगत खण्डिकृत विवरण वार्षिक रूपमा अध्यावधिक भएको हुनेछ । ६.कानून कार्यविधिका वारेमा सेवा प्रदायक तथा सेवा ग्राहीहरूलाई अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । ७.लक्षित वर्गको जीविकोपार्जन हुने खालका निर्दिष्ट बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । ८. लक्षित वर्गको लागि लोकसेवा पुर्वतयारी कक्षा शिक्षा सेवा आयोग सम्बन्धी कक्षा हरु संचालन गर्ने रणनैतिक</p>	<p>१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट पुस्तिका २. कानून कार्यविधि वारेमा अभिमुखीकरण कार्यक्रमको उपस्थिति । ३. उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचालन कार्यविधि कार्यपालिका तथा सभाका निर्णय हरु ।</p>
---	---	---	--	---	--	---

					आवश्यकता ।	
३	लैससास सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता सन्धि सम्झौताहरू कार्यान्वयन गरी मूल प्रवाहीकरण गर्ने ।	महिला तथा बालबालिका संग सम्बन्धीत सबै अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौताहरू, प्रतिवद्धताहरू तथा दीगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण गरी त्यसका सूचकहरू पुरा गर्दै लैजाने ।	अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता प्रतिवद्धता तथा दीगो विकास लक्ष्यका वारेमा सरोकारवाला पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गर्ने साथै स्थानीयकरण गरी लागू गर्ने ।	१.वेइजिड सम्मेलनले गरेका १२ प्रतिवद्धताका वारेमा कर्मचारी, जनप्रतिनिधिहरू लाई अभिमुखीकरणका लागि योजना तर्जुमा गर्ने । २.संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेजका प्रस्ताव नं १३२५ र १८२० तथा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी, १९८९ वारेमा कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिलाई अभिमुखीकरण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।	१.महिला माथि हुने सबै प्रकारका विभेद विरुद्धको वेइजिड सम्मेलनका प्रतिवद्धताहरू, संयुक्त राष्ट्र संघीय सुरक्षा परिषदको दस्तावेज, संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय बाल अधिकार महासन्धी सम्बन्धी अभिमुखीकरण भएको हुनेछ । २.अन्तराष्ट्रिय सन्धि संझौता कार्यान्वयन गर्न बजेट विनियोजन भएको हुनेछ ।	१. अन्तराष्ट्रिय सन्धि सम्झौता अभिमुखीकरण को उपस्थिति तथा माइन्डुट । २. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट ३. कार्यान्वयन लागि बनेका कार्यविधिहरू कार्यपालिका तथा सभाका निर्णयहरू ।
४	नीति कानूनमा महिला तथा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने	पालिकाले निर्माण गरेका सबै कानून, नीति नियम, निर्देशिका कार्यविधि	संघीय तथा प्रादेशिक कानून कार्यविधि हरूमा व्यवस्था भए अनुरूप संस्थागत	१.लैससास सम्बन्धी संघीय तथा प्रादेशिक कानूनले व्यवस्था गरे अनुरूपका संस्थागत संरचनाहरू निर्माण गर्ने ।	१.कानून कार्यविधिले निर्दिष्ट गरेका संस्थागत संरचनाहरू निर्माण भएका हुनेछन ।	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम र बजेट पुस्तिका २. कानून विश्लेषणका लागि कार्यदल

	<p>।</p>	<p>महिला, बालबालिका, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता, जेष्ठनागरिक, दलित, लोपउन्मुख सिमान्तकृत आदीवासी जनजाती सहित समग्र लक्षित वर्ग मैत्री वनाउदै लैजाने ।</p>	<p>संरचनाहरू निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जाने साथै पालिकाले निर्माण गर्ने हरेक ऐन कानून कार्यविधिहरूमा निर्माण हुने संस्थागत संरचनाहरूमा लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले बञ्चितकरणमा परेका समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।</p>	<p>२. कानून कार्यविधिहरू निर्माण गर्दा लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गर्ने । ३. महिला पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्ने ४. योजना तर्जुमा गर्दा महिला तथा लक्षित समूहको व्यवहारिक र रणनीतिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्ने गरि गर्ने । ५. विगतमा बनेका कानून कार्यविधिहरू लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरी आवश्यक संसोधन गर्ने । ६. कानून कार्यविधिमा तथा</p>	<p>२. नयाँ बन्ने सबै कानून कार्यविधिहरू लैससास दृष्टिकोणले उपयुक्त भए नभएको विश्लेषण गरिएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष तथा रैथाने र आप्रवासी कामदारहरू विच हुने विभेद अन्त्यका लागि नीति तयार भएको हुनेछ । ४. विगतमा बनेका कार्यविधिहरू आवश्यकता अनुसार संसोधन भएका हुनेछन । ५. कानून कार्यविधि तथा विकास कृयाकलापमा यौनिक तथा लैङ्गिक</p>	<p>गठन भएको कार्यपालिकाको बैठक निर्णय पुस्तिका ३. यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यकका लागि बनेका शौचालयहरू तथा अन्य संरचनाहरूको स्थलगत अवलोकन ।</p>
--	----------	---	---	--	---	---

				विकास प्रकृत्यामा यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक हरुका विषयहरुलाई समावेश गर्ने । सबै क्षेत्रको नेतृत्व तहमा महिला तथा लक्षित वर्गको समानापातिक सहभागिताका लागि कानुनी व्यवस्था गर्ने ।	अल्पसंख्यकहरु समावेश भएका हुनेछन । समानुपातिक नेतृत्व का लागि कानुनी व्यवस्था भएको हुनेछ ।	
५	संस्थागत व्यवस्था अन्तरगत कार्यप्रणाली, वित्त व्यवस्थापन एवम तथ्याङ्कमा समेत महिला एवम लक्षित वर्गको समावेशीतालाई सुनिश्चित गरी आर्थिक रूपमा	लक्षित वर्ग विकासका लागि छुट्टै शाखा स्थापना गरी महिला बालबालिका तथा जेष्ठनगरिकहरुको सवाललाई प्रत्यक्ष रूपमा संबोधन गर्दै लैजाने । १. वार्षिक बजेट तर्जुमामा छुट्टै कोष स्थापना गरी लैङ्गिक	महिला, गरीब र बहिष्करणमा परेका समुदाय ले भोगेका समस्या र सवालहरुको पहिचान तथा लेखाजोखा गरि नीतिगत व्यवस्थाहरु, संस्थागत प्रणाली तथा संरचनाहरु, योजना, बजेट, पहुँचयुक्त अवसर , सेवामूलक कार्य, अनुगमन, मूल्यांकन	१.संस्थागत जिम्मेवारी दिदा तथा शाखा व्यवस्थापन गर्दा प्रमुखको रूपमा महिला लाई प्राथमिकता दिने । २. लक्षित वर्गको लागि महिला जनजाती (सिमान्तकृत वर्ग) तथा जेष्ठ नागरिक जनप्रतिनिधि समावेश गरी विशेष सेवा प्रदायक कार्यदल गठन गर्ने । ३.महिला पुरुष समविकास कार्यनीति निर्माण गरी	१.शाखा प्रमुखमा महिला तथा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएको हुनेछ । २. लक्षित वर्गको लागि विशेष प्रदायक कार्यदल गठन भएको हुनेछ । ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति तयार भएको हुनेछ ४. यौन दुर्व्यवहार जातीय भेवभाव तथा महिला हिंसा	१. कार्यपालिकाका निर्णय पुस्तिका २. विशेष सेवा प्रदायक कार्यदलको बैठकको निर्णय प्रतिलिपि ३. महिला पुरुष समविकास कार्यनीति ४. महिला बालबालिका शाखाको प्रत्यक्ष अवलोकन

<p>सशक्तिकरण गर्ने</p>	<p>हिसा निवारण महिला सीप विकास लगायत क्षमता विकासका कृयाकलापहरु संचालन गरि महिला पुरुष समविकासलाई वढावा दिने । २. लक्षित वर्ग पहिचान हुने गरि खण्डिकृत तथ्याङ्कहरु संकलन तथा अद्यावधिक गरि त्यसका आधारमा योजना तर्जुमा र बजेट विनियोजन गर्ने</p>	<p>र अनुसन्धान आदि कार्यमा समान अवसर मार्फत सवाल र समस्याको सम्बोधन गरि विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने । क. विभिन्न शाखाहरु बीच आन्तरिक समन्वय गरी योजना तर्जुमा , बजेट विनियोजन उपभोक्ता समूह गठन तथा त्यसको नेतृत्व, परिचालन, अनुगमन मूल्याङ्कन लाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।</p>	<p>कार्यान्वयन गर्ने ४. कार्यक्षेत्रमा हुने यौन दुर्व्यवहार , जातीय भेदभाव तथा महिला हिसाका नियन्त्रण गर्न विशेष आचार संहिता निर्माण गरी लागु गर्ने ५. आदिवासी जनजाती दलित लगायत अन्य लक्षित समूहका महिलाको सशक्ति करणका लागि वजेट विनियोजन गर्ने साथै कार्यान्वयनका लागि आवश्यक कार्यविधि बनाउने । ६. महिला बालबालिका शाखामा लैङ्गिक डेक्स र आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने ७. लैससास सम्बन्धी सूचना एवम सचेतनामूलक</p>	<p>नियन्त्रण गर्न आचार संहिता निर्माण भएको हुनेछ । ५. लैससास सम्बन्धी विशेष सिमान्तकृत माझी जातीका लागी जिविकोपार्जन कार्यक्रम,सचेतना मुलक ब्रसर तथा रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रम संचालन भएको हुनेछ । ६. महिला बालबालिका शाखामा जनशक्ति सहित लैङ्गिक डेस्क स्थापना भएको हुनेछ</p>	<p>ब्रसर तथा रेडियो टेलिभिजन कार्यक्रमका अडियो भिडियो समाग्रिहरु ।</p>
------------------------	--	--	---	--	--

		नीति अवलम्बन गर्ने		सामाग्रीहरु तयारी तथा प्रकाशन प्रशारण गर्ने । उपभोक्ता समिति गठन तथा परिचानल गर्दा महिला तथा यौनिक एवम लैङ्गिक अल्प संख्यकहरुको सहभागितालाई अनिवार्य गर्ने ।		
६	मानव संसाधन तथा क्षमता विकासमा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरी जीविकोपार्जनमा आत्मनिर्भर वनाउदै लैजाने ।	मानव संसाधन विकास शाखा स्थापना गरि महिला तथा विपन्न लक्षित वर्गको क्षमता विकासलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्दै लैजाने ।	लक्षित वर्गको क्षमता अभिवृद्धिका साथै सीप विकास मार्फत आर्थिक गतिविधिहरुमा समावेश गरि आत्म निर्भर वनाउने ।	१. लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन गर्ने २. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखा स्थापना गर्ने । ३. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्य विधि वनाउने ।	१. वार्षिक बजेटमा लैससास क्षमता विकासका लागि बजेट विनियोजन भएको हुनेछ । २. मानव संसाधन तथा क्षमता विकास शाखाको स्थापना भएको हुनेछ । ३. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि निर्माण भएको हुनेछ	१. वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेट २. लैङ्गिक हिंसा निवारण कार्यविधि माइन्सूटहरुप्रत्यक्ष अवलोकन ४. कार्यस्थलमा महिला तथा किशोरी माथि हुने यौन दुर्व्यहारको उजुरिका लागी सहज वातावरण निर्माणहुनेछ
७.	अनुगमन	शिक्षा स्वास्थ्य	प्रत्येक चरणमा	१ निराक्षरलाई साक्षार वनाउने	१. सबै निराक्षरहरु	१. वार्षिक प्रगती

<p>मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटीलाई प्रभावकारी बनाई संस्थागत गर्ने ।</p>	<p>खानेपानी तथा सरसफाई जस्ता समाजिक विकासका क्षेत्रहरूमा लैससास सग सम्बन्धीत सूचकहरू निर्माण गरी नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने</p>	<p>गरिने अनुगमन मूल्याङ्कनमा लैङ्गिक दृष्टिकोणबाट अनुगमनमा लैससासको अघिल्लो पटक दिएका सुझाव कार्यान्वयन भए नभएको भन्ने सुचक समेत थप गरी अनुगमन मूल्याङ्कनलाई लैससास मैत्री बनाउदै लैजाने ।</p>	<p>शैक्षिक नीति अवलम्बन गर्ने । २. यौनिक अल्पसंख्यक हरुका लागि विद्यालयमा शौचालय वैकल्पिक व्यावस्थापन गर्ने र अव वन्ने शौचालयमा सर्वैलाइ पुग्ने गरी निर्माण गर्ने । ३. स्वरोजगार वन्न चाहाने र वैदेशिक रोजगारीमा जानेका लागी आवश्यक तालीम प्रदान गर्ने । आवश्यकता अनुसार बजेट विनियोजन ४. निरन्तर सार्वजानिक सुनुवाइ वार्षिक रुपमा समाजिक परिक्षण र नियमित रुपमा सार्वजानिक परीक्षण गर्ने ।</p>	<p>साक्षार भएका हुनेछन । २. यौनिक अल्पसंख्यक हरुका लागि विद्यालयमा वैकल्पिक शौचालयको व्यवस्था भएको हुनेछ । ३. वैदेशिक रोजगारीमा जाने तथा स्वरोजगार वन्न चाहाने युवाहरुका लागि सीप विकास तालीम संचालन भएको हुनेछ ।</p>	<p>प्रतिवेदन २. तालीम सम्पन्न प्रतिवेदन ३. कार्यपालिका निर्णयहरु ४. सभाका निर्णयहरु अनुगमन मुल्याङ्कन फारम हरु</p>
---	---	--	---	---	--

१०. वित्त व्यवस्थापन : अतिरिक्त बाह्य श्रोत प्राप्त भएमा मात्र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण मुल प्रवाहीकरण को कार्य गर्ने प्रचलन सदा रहन सक्दैन । लैससास मुल प्रवाहीकरणका लागि निम्नानुसार वित्त व्यवस्थापन गरिनेछः

१. संघीय सरकारबाट प्रदान गरिने अनुदान

२. स्थानीय तहमा कार्यरत विकास साझेदारहरूबाट वार्षिक कार्यक्रम तयार गरी स्थानीय तहसंग साझेदारी सहकार्य गर्ने खालका कार्यक्रम ।

३. स्थानीय आम्दानी / आयस्रोत

४. स्थानीय तहको सिफारिसमा सहूलियत दरको ऋण तथा वित्तीय सहयोग ।

७. सरकारी तथा अन्तराष्ट्रिय गैह्र सरकारी संस्थाबाट थप बजेट व्यवस्थापन गर्ने ।

११. कानूनी व्यवस्था:

लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा ल्याउनका लागि कार्यपालिकाको बैठकले अनुमोदन गर्नु पर्नेछ । रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने नियमावली तथा कार्यविधि पालिकाले छ (६) महिना भित्रमा तर्जुमा गरि कार्ययोजनाका साथ कार्यान्वयनमा लैजानेछ ।

१२. रणनीति कार्यान्वयनको जिम्मेवारी तथा दायित्व:

१. लैससास रणनीति कार्यान्वयनको प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहका प्रमुखको संयोजकत्वमा गठित लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिको हुनेछ (लैससास परीक्षण दिगदर्शन २०७८ ले व्यवस्था गरेको)

२. आवश्यकता अनुसार विषय विज्ञहरू राखेर अल्पकालिन समिति निर्माण गरि रणनीति कार्यान्वयनमा छूटेका विषयहरू पहिचान गर्न सकिनेछ । ३. स्थानीय तहमा कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूले लैससास रणनीति कार्यान्वयनमा जिम्मेवारी वहन गर्नुपर्नेछ ।

१३. रणनीति कार्यान्वयन अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

१. रणनीति कार्यान्वयनको सम्बन्ध भनेको मुख्य रूपमा लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण परीक्षण रहन्छ । लैससास परीक्षण दिगदर्शनले निर्दिष्ट गरेका १०० सूचकहरूको आधारमा रणनीति कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।

२. स्थानीय तह भित्र कार्यरत सबै संघ संस्था तथा विकास साझेदारहरूलाई वार्षिक रूपमा कार्यक्रमको समीक्षा गर्दा लैससास को दृष्टिकोणले समेत प्राप्त उपलब्धि र समस्याहरूको पहिचान सहितको प्रतिवेदन पेश गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ ।

३. सामाजिक विकास शाखा/ महाशाखा मार्फत लैससास अनुगमन संयन्त्रको स्थापना गरि रणनीतिमा उल्लेख गरिएका कृयाकलापहरु पालिकाको वार्षिक कार्यक्रममा समावेश भए नभएको एकिन गर्ने र सम्बन्धीत पक्षलाई(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत) समेतलाई सुझाव प्रतिवेदन पेश गर्ने।

४. अनुगमन समितिको संयोजक उपप्रमुख रहने व्यवस्था बमोजिम योजना तर्जुमा तथा बजेट निर्धारणको समयमा रणनीतिमा उल्लेख भएका कृयाकलापहरु समावेश भए नभएको हेर्ने जिम्मेवारी अनुगमन समितिका प्रमुख एवम उपप्रमुख/ उपाध्यक्षको हुनेछ ।

१४. संभाव्य जोखीम र न्यूनीकरणका उपायहरु :

संभाव्य जोखीम	जोखीम न्यूनीकरणका उपायहरु
लैससासको बुझाईमा एकरूपता नहुनु	लैससासको बुझाईमा एकरूपता ल्याउन सहभागीतात्मक छलफल गरिनुका साथै सवालको प्राथमिकताको लागी नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।
सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रका सबै संरचनाहरुमा महिलाको समानुपातिक सहभागिता नहुँदा लैङ्गिक समानता रणनीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन सही ढंगबाट नहुन सक्छ ।	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धि नेतृत्व तथा सरोकारवालाहरुको साझा बुझाईमा एकरूपता ल्याउन तालिम,गोष्ठी तथा छलफलको आयोजना गर्ने ।
लैससास बहुपक्षीय सरोकार राख्ने विषय भएकोले समन्वय र सहयोगमा समस्या हुनसक्छ ।	स्थानीय तहका हरेक बैठकमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी कार्यहरुको समिक्षा गर्ने ।
निति कार्यान्वयनमा स्रोतको व्वस्थापन ।	स्रोत व्वस्थापनका लागी विभिन्न सरोकार निकाय संघ, संस्था तथा साझेदारहरु संग आवश्यक समन्वय र साझेदार गर्न सकिनेछ ।
खण्डिकृत तथ्याङ्क तथा सूचाङ्कहरुको आधारमा योजना कार्यक्रमहरु तयार हुन नसक्नु ।	लक्षित समुदायको गर्ने सूचक निर्धारण गर्ने र लैससासको खण्डिकृत तथ्याङ्कको आधारमा कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१५.निष्कर्ष :

कुनै पनि रणनीतिक योजनालाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरी अपेक्षित उपलब्धी सुनिश्चित गर्न स्थानीय सरकारका साथै अन्य सरोकारवाला, सामाजिक संघ संस्था र नीजि क्षेत्रको यथोचित अग्रसरता र अर्थपूर्ण सहकार्य अपेक्षित हुन्छ । रणनीतिक योजनाको सफल कार्यान्वयन र समावेशी आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र सांस्कृतिक विकासको लक्ष्य हाँसिल गर्न यस गाउँपालिकाले आफ्नो संस्थागत क्षमता, कार्य पद्धती सुधारमा उचित ध्यान पुर्याउन आवश्यक छ । लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको लागि संघीय तथा प्रदेश स्तरमा बनेका नीति तथा रणनीतिहरूलाई कार्यान्वयन गर्न, दीगो विकास लक्ष र अन्तराष्ट्रिय स्तरमा भएका सन्धी संझौता एवम प्रतिवद्धताहरूलाई स्थानीयकरण गरी वार्षिक नीति कार्यक्रममा समाविष्ट गर्दै लैजान आवश्यक छ । कार्यविधि, ऐनकानून, कार्य संचालनका लागी मार्गनिर्देशन तथा नीतिहरू बनेता पनि कार्यान्वयन नहुने कुरा हालको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखा रहेको हुनाले अनुगमन मूल्याङ्कनको क्षेत्रमा व्यापक सुधार गरी हरेक कृयाकलापलाई लैङ्गिक समानता तथा समाजिक समावेशीकरणको नजरले मूल्याङ्कन गर्ने परिपाटी विकास गर्दै लैजानुले निश्चित समय सम्म लक्षित वर्गलाई न्यायोचित अवसर प्राप्त भई लक्षमा पुग्न सकिनेछ ।